

BVD / SBP

- rapportage over internationale ontwikkelingen
feiten en achtergronden die van belang
kunnen zijn voor de binnenlandse veiligheid

Nr. A84/007/b

14 februari 1984

FUNCTIE EN TAKEN VAN VAKBONDEN IN DE SOVJETSAMENLEVING

De verhouding tussen Sovjetvakbonden en de CPSU

In een vorige Focus (Nr. A84/007/a) werd de verhouding tussen de CPSU en de vakbonden o.a. getypeerd met een uitspraak van WTsSPS-voorzitter in 1982. Het feit dat deze vakbonden - zoals hij stelde - functioneren onder leiding van het CC van de CPSU is praktisch in verschillende formele regelingen terug te vinden.

Op de eerste plaats moet in dit verband verwezen worden naar de inhoud van artikel 6 van de Sovjetgrondwet van 1977 waarin bepaald is dat " ... (de) leidinggevende en sturende kracht van de Sovjetmaatschappij en de kern van haar politieke systeem en van de staatkundige en maatschappelijke organisaties ... de Communistische Partij van de Sovjet-Unie (is)" *).

Op de tweede plaats kan gedacht worden aan het Statuut van de CPSU van 31 oktober 1961, waarin in de inleiding gesteld wordt dat " ... (de partij) de hoogste vorm (is) van maatschappelijke en politieke organisatie en de leidende en sturende kracht van de Sovjet-maatschappij. De partij leidt de grote scheppende werkzaamheid van het Sovjet-volk en verleent een georganiseerd, planmatig en wetenschappelijk gefundeerd karakter aan zijn strijd voor het bereiken van het uiteindelijke doel - de overwinning van het communisme" **).

*) (inleiding en vertaling), Grondwet van de Unie van Socialistische Sovjet-republieken, Statuut van de Communistische Partij van de Sovjet-Unie, Tjeenk Willink, Alphen aan den Rijn, 1978, pg. 18

**) , op. cit., pg. 87.

Op de derde plaats moet gewezen worden op wat in de statuten van de vakbeweging zelf bepaald is over de verhouding tot de partij. In de inleiding op deze uit 1972 daterende statuten wordt gesteld : "Die Sowjetgewerkschaften sind eine parteilose gesellschaftliche Massenorganisation Die Gewerkschaftsverbände führen ihre gesamte Arbeit unter der Leitung der KPdSU - der organisierenden und lenkenden Kraft der Sowjetgesellschaft - durch ". Daarmee is de zaak dus sluitend : de verhouding is geregeld in de Grondwet, uitgewerkt in het Statuut van de CPSU en onderstreept in de vakbondsstatuten. De leidende rol van de CPSU wordt derhalve dwingend opgelegd, maar ook door de vakbeweging uitdrukkelijk geaccepteerd.

Vakbonden als transmissiemechanismen

Dit algemene principe is m.n. in de partijstatuten nader uitgewerkt in een tweetal artikelen. Zo wordt in artikel 68 bepaald dat " ... (op) congressen, conferenties en vergaderingen, die door Sovjet-, vakbonds-, coöperatieve en andere massa-organisaties van de werkers bijeengeroepen worden, alsmede in de gekozen organen van deze organisaties, waar minstens drie partijleden zijn, ... partijgroepen georganiseerd (worden). De taak van deze groepen is de invloed van de partij alzijdig te versterken en haar politiek onder de partijlozen uit te voeren, de partij- en staatsdiscipline te verstevigen ... en de uitvoering van partij- en Sovjet-directieven te controleren". Artikel 69 van het partijstatuut stelt vervolgens dat " ... (de) partijgroepen ... ondergeschikt (zijn) aan de overeenkomstige (dwz. corresponderende) partijorganen : het Centraal Comité van de Communistische Partij van de Sovjet-Unie, het Centraal Comité van de communistische partij van een unierepubliek, het gewestelijk provinciale, gebieds-, stedelijke of districtscomité van de partij. In alle vraagstukken zijn de partijgroepen verplicht zich strikt en standvastig door de besluiten van de leidinggevende partijorganen te laten leiden"**) .

Cruciaal is derhalve de positie van de partijgroepen binnen de vakbonden.

*) , Kommentar zur Statut der KPdSU, Verlag SOI Bern, 1973, pg 841, geciteerd uit : Das Statut, Sovetskie profsojuzy, 8/1972, pg. 47-55.

**) , op. cit. pag 107.

Via deze groepen heeft de partij een duidelijke greep op alle niveau's van de organisatie en wordt de gang van zaken gecontroleerd en gestuurd. De partijgroepen binnen deze vakbonden zijn de kernen van waaruit de statutair vastgelegde vakbondstaken worden vervuld. Zo hebben ze de opdracht " ... die Arbeiter, Kolchosbauern und Angestellten um die Partei zusammen (zu schliessen) und ... diese zum Kampf für den Aufbau der Kommunistischen Gesellschaft zu mobilisieren ... Die Gewerkschaftsverbände erziehen die Werktätigen im Geist des kommunistischen Bewusstseins und der kommunistischen Prinzipienfestigkeit, des sowjetischen Patriotismus und des kommunistischen Verhältnisses zur Arbeit und zum gesellschaftlichen sozialistischen Eigentum ..." *). In een in 1968 in Moskou verschenen werk is deze verhouding in andere bewoordingen als volgt omschreven : " ... Trade unions serve as the strongest binding link between the party and the masses, or in other words, a reliable mechanism of transmission from the party to the masses" **).

Vakbonden maken derhalve deel uit van het systeem van transmissiemechanismen, die - zo wordt benadrukt door marxistisch-leninistische theoretici - de partij nodig heeft om het totale maatschappelijk gebeuren te kunnen sturen en controleren.

Met betrekking tot deze transmissiemechanismen kan gewezen worden op het bestaan van twee principes, die belangrijk zijn voor het functioneren van deze organisaties binnen het maatschappelijk systeem. Deze organisaties " ... arbeiten unter Parteileitung (und) die Partei koordiniert ihre Tätigkeit". Bovendien hebben deze organisaties " ... wie die Partei und der Staat den demokratischen Zentralismus als Organisationsprinzip, was der Partei den Zugang zu diesen Organisationen entsprechend erleichtert und sie lenkbarer macht" ***).

*) , pg. 841-842, geciteerd uit het vakbondsstatuut

**) Handbook on Trade Unions, Trade Union Publishing House, Moscow 1968, pg. 27-28

***) , Az állami és társadalmiszervek viszonyának néhány kérdése, geciteerd bij , pg. 821.
De essentie van het democratisch centralisme ligt in het absoluut bindende karakter van de besluiten van hogere organen voor lagere organen. Het organisatiepatroon is sterk hiërarchisch en in de praktijk vaardigt de hoogste leiding directieven uit, die zonder mankeren moeten worden uitgevoerd.

Voor Sovjettheoretici en ideologen zit hierin niets wat op manipulatie lijkt, want in de geldende opvattingen vormen politieke en maatschappelijke organisaties, derhalve de CPSU en de vakbonden, een eenheid onder meer op basis van het feit dat zij zich inzetten voor een gemeenschappelijk einddoel, de opbouw van het communisme *). In deze optiek hebben ook de vakbonden en de andere maatschappelijke organisaties tot taak de leidende rol van de partij te verstevigen en te zorgen voor een alomvattende partijcontrôle **).

Die leidende rol is trouwens ook structureel tot uitdrukking gebracht in een Sectie voor Vakbonds- en Komsomolorganen als onderdeel van de CPSU-CC-Afdeling Organisatie. Deze afdeling houdt een oog op de (volgens recente gegevens) 133 miljoen leden tellende Sovjetvakbonden en heeft de opdracht ervoor te zorgen dat dit in het Sovjetsysteem omvangrijkste transmissieorgaan overeenkomstig de wensen van de partij opereert. Opgemerkt moet hierbij worden dat het beleid van deze vakbonden als het om de grote lijnen en principiële zaken gaat, in laatste instantie een zaak is van het CPSU-Politburo. Voorzover de vakbonden eigen maatregelen nemen moeten die uiteraard in overeenstemming zijn met het door het Politburo bepaalde beleid.

Verzekering partijinvloed

In het voorgaande is er al op gewezen dat de invloed van de partij in de vakbonden loopt via de in die organisatie bestaande partijgroepen, die - zoals in de CPSU-statuten is bepaald - tot taak hebben de invloed van de partij in de vakbonden te verzekeren en ervoor te zorgen dat het beleid, zoals de partij dat voorstaat, wordt uitgevoerd. Deze partijgroepen zijn - zoals eerder opgemerkt - ondergeschikt aan de op hun niveau bestaande CPSU-organen en verplicht zich te houden aan de instructies van deze leidinggevende partijorganen. Het zal duidelijk zijn dat bedoelde partijgroepen voorkomen op alle niveau's binnen het vakbondswezen.

In het voorgaande is eveneens gewezen op het bestaan van de CC-Afdeling-

*) In dit verband verwijst _____ (pg. 821) naar een artikel van _____, getiteld : "Osnovnye čerty".

**) _____, op. cit., pg. 821, verwijst naar de Sovjetauteurs (Nekotorye voprosy) en _____ (Vozrastanie roli KPSS).

Organisatie van de CPSU, waarvan een speciale sectie het toezicht uitoefent op de wijze waarop de vakbonden het van partijwege opgelegde of toegestane maar in ieder geval gesanctioneerde beleid uitvoeren. Het gezag van deze CC-Afdeling is uiteraard gebaseerd op de erkenning van de leidende rol van de CPSU door de vakbonden. De aanwijzingen van deze CC-afdeling zijn dan ook niet vrijblijvend maar dienen door de vakbonden dwingend te worden opgevolgd.

De invloed van de partij in de vakbonden is ook nog op een andere manier geregeld. De basis daarvoor ligt in de goeddeels parallelle structuur van beide organisaties. Hoewel de vakbonden georganiseerd zijn volgens het productieprincipe (dwz. één vakbond voor één industrietak) en de partij volgens het territoriale principe, onderscheiden zij zich niet wezenlijk van elkaar. Iedere vakbondsorganisatie behoort nl. niet alleen tot een bepaalde vakbond, maar ook tot een territoriale alle sectoren omvattende vakbondsorganisatie. Het enige onderscheid ligt in het feit dat de vakbonden in de woongemeenschappen van de arbeiders (de kleinste eenheid voor de partijorganisatie) geen territoriale basisorganisatie hebben. Maar voor het overige is er sprake van volledig parallellisme tussen beide organisaties en dat zorgt ervoor de verschillende vakbondsorganisaties in een bepaalde regio (via de immers op elk niveau opererende partijgroepen) door de corresponderende regionale partijorganisatie op effectieve wijze onder controle gehouden kunnen worden. Dit effect wordt nog versterkt door het democratisch centralistisch organisatieprincipe dat zowel binnen de vakbonden als binnen de CPSU ervoor zorgt dat de door de hoogste leiding uitgevaardigde directieven zonder mankeren worden uitgevoerd. Dit organisatiebeginsel, gekoppeld aan de erkenning van de leidende rol van de CPSU en het opereren van de zg. partijgroepen binnen de vakbonden, scheppen het kader dat er garant voor staat dat de directieven van de CPSU-top tot op het laagste vakbondsniveau effect zullen hebben.

Tenslotte dient, als het gaat om de invloed van de partij binnen de vakbonden, gewezen te worden op zg. nomenklatura-systeem dat ook wordt gehanteerd bij de benoeming van vakbondsfunctionarissen. In de praktijk geldt nog steeds een in maart 1921 door de communistische partij aangenomen besluit dat de kaderpolitiek in de vakbonden een zaak van de partij is en dat derhalve " ... (die) Auswahl der führenden

Kräfte in der Gewerkschaftsbewegung selbstverständlich unter Parteikontrolle vorgenommen werden (muss)" *). De bestaande partijgroepen in de vakbondsorganisaties zorgen ervoor dat de partij bij deze benoemingen een beslissende stem heeft. De betreffende partijorganen onderwerpen de kandidaten voor een vakbondsfunctie aan een onderzoek en brengen de vakbondsorganen via de partijgroepen op de hoogte van hun "aanbevelingen" voor de verkiezingen.

Het nomenclatuur-systeem is er in het algemeen op gericht de sleutelfuncties in de Sovjetmaatschappij en dus ook binnen de vakbonden te doen bezetten door voor de CPSU in alle opzichten aanvaardbare personen doordat de benoeming van deze personen de goedkeuring behoeft van de partij. Anders gezegd : " ... Die Nomenklatur schreibt ...genau vor, welche Funktionen Parteimitglieder vorbehalten sind und welche - es sind nur wenige - auch mit Nichtkommunisten besetzt werden können" **). In een in de zestiger jaren aan de Sovjetvakbonden gewijde sociaal-wetenschappelijke studie wordt hierover gesteld dat deze "...so-called 'nomenklatura' employments, such as officers of union committees and councils and important staff members, are 'confirmed' or 'released from work' by decisions of higher trade union organs. Little has been published about the nomenklatura system of the unions, but a decision of the CCTU presidium on August 3, 1955 gave instructions for the questionnaire to be filled out by workers 'confirmed or named to nomenklatura employments' for the register of personnel by central committees and union councils ... the CCTU ... has the right to confirm officers of central committees and republic and regional councils, while nomenklatura over lower posts, down to those of chairmen of factory, plant and local committees, is in the hand of the regional councils or the committees of the branch unions. Coordination with party organs assures decisive party influence in key cases" ***).

*) , op. cit., pag. 844, citaat uit : KPSS rezolncijachm deel I, pg. 540-541.

**) , Nomenklatura - Die herrschende Klasse der Sowjet Union, Verlag Fritz Molden, Wien-München-Zürich-Innsbruck, 1980, pag. 14.

***) , Soviet Trade Unions and Labor Relations, Harvard University Press, Cambridge Massachusetts USA, 1966, pg. 90-91.

Samengevat komt het er derhalve op neer dat de CPSU - of dat nu direct of indirect gebeurt is in wezen niet van belang - haar toestemming geeft voor de benoeming van vakbondsfunctionarissen. Dit zal ertoe leiden dat de "leidinggevende kern" binnen de vakbonden bestaat uit communisten, die aan partijdiscipline gebonden zijn en hun vakbondswerk als partijopdracht vervullen. Om welke aantallen het in dit verband tegenwoordig gaat is onbekend. Indicatief is echter een uit 1967 bekend gegeven toen 1.400.000 CP-leden werkzaam waren in leidinggevende functies binnen de vakbonden, waarbij wel moet worden aangetekend dat er toen ca. 95 miljoen vakbondsleden waren tegen thans 133 miljoen. Genoemde functionarissen zorgen - zoals het centrale vakbondsorgaan Trud toen stelde - voor een dominerende positie van de partij binnen de vakbonden.